

УДК 339.9:339.13:658.114.5

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.2.3>

JEL Classification: F23, F02, L16, O32

Баглей Р.Р.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4617-1855>
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

МІЖНАРОДНІ КОРПОРАЦІЇ У ФОРМУВАННІ КОН'ЮНКТУРИ СВІТОВИХ РИНКІВ

Bahlei R.R.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., associate professor
at the department of international economic relations,
West Ukrainian National University, Ternopil

INTERNATIONAL CORPORATIONS IN THE FORMATION OF GLOBAL MARKET CONJUNCTURE

Постановка проблеми. Транснаціональні корпорації у сучасній глобальній економіці виступають ключовими акторами, що визначають конкурентоспроможність і динаміку розвитку світових ринків. Масштабність їх діяльності, присутність у різних країнах та здатність формувати міжнародні виробничі й фінансові потоки зумовлюють необхідність постійного вдосконалення підходів до організації та стратегій функціонування. Від часу появи перших корпорацій наприкінці XIX – на початку XX століття ТНК пройшли складну еволюцію: від контролю виробничих процесів на національному рівні до управління глобальними мережами постачання, інновацій та капіталів. Такі трансформації обумовлені розвитком технологій, глобалізаційними процесами та ускладненням соціально-економічного середовища, в якому вони діють. Сьогодні ТНК вирішують широкий спектр завдань – від координації міжнародних ланцюгів створення вартості та забезпечення інвестиційної привабливості до впровадження інновацій, управління людським і інтелектуальним капіталом, дотримання принципів екологічної стійкості та цифрової трансформації. Таким чином, ТНК постають багатовимірним феноменом, що інтегрує економічні, технологічні, соціальні та культурні аспекти розвитку, забезпечуючи баланс між внутрішніми процесами та викликами зовнішнього середовища світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика феномена діяльності транснаціональних корпорацій розглядається у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Серед них варто відзначити дослідження О. Білоруса, І. Бураковського, Дж. Даннінга, П. Друкера, Й. Шумпетера, які аналізували особливий статус ТНК у глобальній економіці. У сучасних умовах до цієї тематики звертаються й українські науковці, зокрема І. Кривов'язюк, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, Ю. Пахомов, О. Сохацька та інші наголошують на зростанні впливу корпорацій на трансформацію світових ринків.

Попри значну кількість напрацювань, низка питань залишається недостатньо дослідженою, насамперед щодо викликів та стратегічних пріоритетів діяльності ТНК у нових геоекономічних умовах.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ключових проблем функціонування сучасних транснаціональних корпорацій і розробка орієнтирів щодо підвищення їхньої ефективності у формуванні стійкої та збалансованої кон'юнктури світових ринків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні міжнародні корпорації функціонують в умовах багатофакторного впливу внутрішнього та зовнішнього середовища, що зумовлює високу динамічність та складність процесів її розвитку. Постійні зміни на міжнародних ринках, зростання конкуренції, технологічні інновації, посилення регуляторного контролю та трансформація споживчих потреб створюють для неї нові виклики та одночасно відкривають додаткові можливості. Внаслідок глобалізаційних процесів міжнародна корпорація перестає бути лише сукупністю окремих підрозділів у різних країнах і трансформується у складну інтегровану економічну систему, що поєднує виробничі, фінансові, управлінські та інформаційні ресурси на глобальному рівні. Вона виступає не лише економічним агентом, але й соціальним інститутом, який формує глобальні ланцюги створення вартості, впливає на структуру світових ринків і відіграє значну роль у забезпеченні інноваційного та сталого розвитку.

Процес глобалізації міжнародного бізнесу в останні роки набув особливої інтенсивності, що проявляється в активізації діяльності транснаціональних корпорацій. Вони стають ключовими

агентами світового економічного розвитку, розширюючи свою присутність на різних регіональних ринках, інтегруючи виробничі та інноваційні потоки, а також формуючи глобальні ланцюги створення вартості. Така динаміка зумовлена зростанням мобільності капіталу, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, лібералізацією міжнародної торгівлі та фінансових ринків. У результаті транснаціональні корпорації перетворюються на стратегічних гравців, здатних не лише адаптуватися до мінливого середовища, але й активно впливати на формування глобальних економічних, технологічних та соціальних тенденцій.

Глобалізація – це незворотний процес, який охоплює всі сфери життєдіяльності людства та виводить їх на загально масштабний, планетарний рівень. Однак, процес глобалізації найбільшою мірою проявляє себе в економічних відносинах, впливаючи на розвиток окремих галузей економіки, а також поведінку окремих країн, регіональних угруповань [1].

Важливу роль у поглибленні економічних зв'язків між підприємствами різних країн відіграють транснаціональні корпорації. ТНК впливають не лише на формування економічної політики країн, а й на структуру всієї світової економіки, використовуючи різні методи конкурентної боротьби [2, с. 22].

Транснаціональні корпорації – найпотужніші монополії, що діють у міжнародному масштабі й на основі монополізації значної частини промислового світового виробництва, інтелектуальної власності, торгівлі, привласнюють найвищі (транснаціональні) прибутки. ТНК є міжнародними за характером своєї діяльності та національними щодо контролю за ними й утворюються на основі транснаціоналізації (просування за кордон) своєї підприємницької діяльності [3]. ТНК виступають стрижневими компонентами глобалізаційних процесів світового господарства [4, с. 115]. ТНК все частіше вступають у стратегічні альянси з технологічними компаніями, інвестують у стартапи та створюють власні інноваційні лабораторії з зарубіжними партнерами, розширюючи таким чином власну мережу... Майбутнє ТНК нерозривно пов'язане з подальшим розвитком інформаційних технологій [5].

Це компанії, які інтегрують у єдину систему господарську діяльність, що здійснюється у різних країнах. Вони розглядають світовий ринок як неподільний простір і координують свою стратегію незалежно від національних меж, досягаючи максимальної консолідації виробничих, фінансових та інноваційних потоків.

Таким чином, транснаціональні корпорації виступають ключовими агентами глобалізації, трансформуючи світову економіку у єдиний простір міжнародного виробництва. Їхня діяльність сприяє прискоренню науково-технічного прогресу, що виявляється у підвищенні технологічного рівня та якості продукції, зростанні ефективності виробництва, удосконаленні управлінських практик і поширенні інноваційних рішень. Водночас зростання впливу ТНК на міжнародній арені зумовлює потребу у формуванні уніфікованої термінології та узгоджених підходів до їх правового регулювання. Це дозволить забезпечити єдність трактування відповідних понять серед суб'єктів міжнародного права, уникнути термінологічних розбіжностей і правових колізій у міждержавних договорах та національних нормативно-правових актах, що, своєю чергою, сприятиме стабільності й передбачуваності глобальних економічних процесів.

Склад глобальних ТНК за останні роки значно змінився [6]. Промислові корпорації, що характеризуються більшою капіталомісткістю, переміщуються в рейтингах на нижчі позиції, а деякі з них навіть випадають з цих рейтингів. Важливе місце серед найбільших ТНК світу посіли високотехнологічні та цифрові корпорації, що становлять 20 %. Материнські компанії більшої частини з ТОП-100 найбільших компаній світу знаходяться в розвинених країнах.

З огляду на ключову роль транснаціональних корпорацій у формуванні глобальної економіки та їхній вплив на динаміку міжнародних ринків, доцільно розглянути компанії, які посідають провідні позиції за ринковою капіталізацією у 2018 та 2024 роках (табл. 1–2). Саме ці компанії демонструють масштаби концентрації капіталу, визначають стратегічні напрями розвитку світової економіки та слугують індикаторами загальних тенденцій глобалізації бізнесу.

Сукупна ринкова капіталізація компаній, представлених в табл. 1, становить 5,7 трлн дол. США, що демонструє досить високу концентрацію вартості в обмеженій кількості корпорацій глобального масштабу.

Секторальна структура компаній представлена трьома напрямками:

1. Технології, Інтернет, Електронна комерція – 7 компаній, 79 % загальної капіталізації (4,5 трлн дол. США). Це підтверджує технологічну домінацію на глобальних ринках, зумовлену цифровою трансформацією, поширенням хмарних обчислень, мобільних сервісів та електронної комерції;

2. Фінансовий сектор – 2 компанії, 15 % (880 млрд дол. США). Присутність лише двох гравців свідчить про відносно менший вплив традиційних фінансових інститутів у порівнянні з технологічними;

3. Енергетика – лише 1 компанія, 6 % (ExxonMobil). Це демонструє поступове зниження частки енергетичних корпорацій у топі через глобальний перехід до відновлюваних джерел енергії та зміни у структурі споживання.

Таблиця 1

**10 найбільших компаній світу за ринковою вартістю у 2018 році
(станом на 1 червня)**

Компанія	Місце	Ринкова вартість, млрд дол. США
ExxonMobil	10	344
JPMorgan Chase	9	388
Tencent Holdings	8	491
Berkshire Hathaway Inc.	7	492
Alibaba	6	499
Facebook	5	541
Microsoft	4	751
Alphabet	3	766
Amazon.com	2	778
Apple Inc.	1	927

Джерело: [7]

Географічна концентрація свідчить, що в США знаходяться 8 компаній, що підтверджує структурне домінування американського ринку капіталу, а також високу інноваційну спроможність економічної системи США. В Китаї лише 2 компанії або 17 %. Китайські гіганти (Alibaba, Tencent) демонструють стратегічне зростання та поступове скорочення відставання від американських конкурентів.

Отже, у 2018 році ключовими економічними векторами були:

- домінування технологій цифровізації корпорацій, що стало основним драйвером ринкової вартості, витіснивши класичні галузі (енергетику, банківську справу) з лідерських позицій;
- висока концентрація капіталу – невелика кількість компаній формує значну частку глобальної ринкової капіталізації. Це створює передумови для олігополістичних структур і зумовлює значний вплив цих корпорацій на фінансові ринки;
- потенціал зростання: Amazon, Alibaba, Microsoft та Alphabet мають значні перспективи завдяки хмарним технологіям, штучному інтелекту та електронній комерції, тоді як традиційні галузі демонструють нижчу динаміку.

Таблиця 2

**10 найбільших компаній світу за ринковою вартістю у 2024 році
(станом на 1 червня)**

Компанія Tesla	Місце	Ринкова вартість, млрд дол. США
Eli Lilly	10	835
Berkshire Hathaway Inc.	9	875
TSMC	8	895
Meta Platforms	7	1278
Saudi Aramco	6	1786
Amazon.com	5	1911
Alphabet	4	2192
NVIDIA	3	3244
Apple Inc.	2	3258
Microsoft	1	3289

Джерело: [8]

У 2024 році сумарна ринкова вартість 10 найбільших компаній у світі становить 19,5 трлн дол. США або в 4,5 рази більше, ніж у 2018 році. Це підкреслює високу концентрацію капіталу за цей час у невеликій групі глобальних корпорацій.

Секторальний розподіл ринкової капіталізації провідних компаній світу свідчить про надзвичайну концентрацію глобального економічного потенціалу в технологічній сфері. Так, наприклад, сектор технологій, напівпровідники та ІТ-послуги (Microsoft, Apple, NVIDIA, Alphabet, Amazon, Meta, TSMC) – 7 компаній, сукупна ринкова вартість яких становить 15 трлн дол. США, що відповідає 77 % загального обсягу. Енергетика (Saudi Aramco) представлена лише 1 компанією з капіталізацією 1,7 трлн дол.

США. Фармацевтика та біотехнології (Eli Lilly) охоплює 1 компанію із ринковою вартістю 835 млрд дол. США. Інвестиційно-фінансовий сектор (Berkshire Hathaway) також репрезентований однією компанією, капіталізація якої дорівнює 875 млрд дол. США.

Отже, домінування високотехнологічних корпорацій у структурі найбільших світових компаній підкреслює ключову роль інновацій, цифрових платформ і штучного інтелекту у формуванні сучасної глобальної економіки, тоді як традиційні галузі – енергетика, фінанси й фармацевтика – відіграють другорядну, хоча й стратегічно важливу роль.

Таким чином, сьогодні Microsoft і NVIDIA отримують переваги від буму штучного інтелекту; Amazon і Alphabet – від хмарних технологій та реклами; Apple – від екосистемних продуктів і високої лояльності споживачів до брендівих гаджетів.

Компанія Apple завдяки побудові цілісної екосистеми продуктів, високому рівню лояльності споживачів та унікальному позиціонуванню бренду сформувала потужну конкурентну перевагу на глобальному ринку. Це зумовило стійке зростання її фінансових показників і зміцнення позицій серед світових технологічних лідерів. Найбільш наочним підтвердженням зазначеного є динаміка ринкової капіталізації компанії, що відображає її реальну вагу в сучасній економіці (рис. 1).

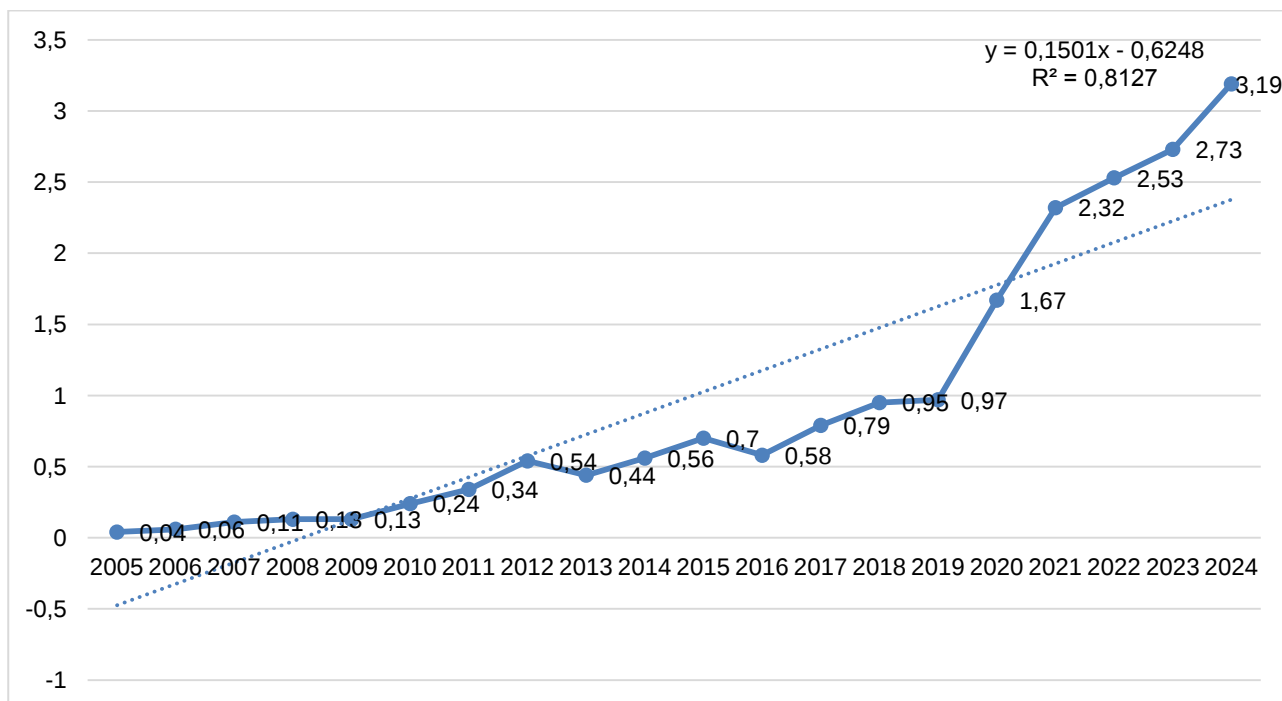

Рис. 1. Ринкова капіталізація компанії Apple, трлн дол. США

Джерело: [9]

Дані рис. 1 ілюструють історичну ринкову капіталізацію компанії Apple Inc. з 2005 по 2024 рік, демонструючи трансформацію Apple від середньої технологічної компанії до одного з найцінніших підприємств світу. Початкова вартість у 2005 році становила 40 млрд дол. США, а до 2024 року вона зросла до 3,19 трлн дол. Це зростання пов'язане з інноваціями, такими як запуск iPhone (2007), iPad (2010), розвитком екосистеми послуг (App Store, Apple Music) та переходом на власні чипи (Apple Silicon з 2020 року), а також загальними ринковими тенденціями, як цифрова трансформація та бум штучного інтелекту.

Розрахунки ілюструють зростання компанії, з концентрацією прискорення після 2019 року. У 2020–2024 роках відбувся стрибок (з 1,67 до 3,19 трлн дол. США), спричинений пандемією COVID-19 (зростання попиту на гаджети), переходом на Apple Silicon, розвитком AI та екосистеми (Apple TV+, Fitness+). Цей період склав близько 70 % загального зростання за весь час.

На початку 2025 року Forbes опублікував 22-й щорічний рейтинг Global 2000 за 2024 рік, який визначає найбільші публічні компанії світу на основі їхніх продажів, прибутку, активів та ринкової вартості. У 2024 році компанії з рейтингу досягли нових рекордів: загальний обсяг продажів склав 51,7 трлн дол., прибуток – 4,5 трлн дол., активи – 238 трлн дол., а ринкова капіталізація – 88,5 трлн дол. У рейтингу представлено 61 країну, причому США лідирують з 621 компанією, за ними слідують Китай та Гонконг (324), Японія (181), Індія (71) та Великобританія (66) [10].

Компанії, що займаються штучним інтелектом, продовжують стрімко зростати у доходах, оскільки більшість напівпровідникових компаній продемонстрували покращення за всіма показниками

у списку. Intel піднялася на 315 позицій до 107-го місця, що стало значним зростанням, головним чином завдяки відновленню прибутків після збитків у 2023 році. Показники для компанії NVIDIA зросли, а ринкова капіталізація зросла майже на 230 % з 2023 року. Авіакомпанії також зазнали зростання прибутків – Delta Airlines піднялася більш ніж на 100 позицій і посіла 234 місце [10].

Серед провідних технологічних корпорацій Amazon демонструє найбільший обсяг інвестицій у дослідження та розробки (R&D), що у 2024 році становив 85,6 млрд дол. США. Цей показник суттєво перевищує витрати компанії Alphabet, яка посідає друге місце з обсягом 45,9 млрд дол. США. Водночас компанія Meta вирізняється високою інтенсивністю фінансування інновацій, спрямовуючи на R&D близько 34 % свого валового прибутку. Це еквівалентно 39,1 млрд дол. США та перевищує показники Microsoft і Apple, які демонструють значно стриманіший підхід [10].

Зокрема, Apple та Microsoft виділяють на дослідження й розробки лише близько 17 % валового прибутку, що є нижчим рівнем порівняно з іншими гравцями технологічного ринку. Для Apple така стратегія може бути частково пояснена акцентом на придбанні перспективних технологій і продуктів шляхом поглинання малих інноваційних стартапів.

Що стосується NVIDIA, то її витрати на R&D наразі залишаються відносно невеликими, однак, з огляду на стрімке поширення технологій штучного інтелекту, очікується, що у найближчі роки компанія суттєво збільшить обсяги інвестицій у цей напрям. Динаміку витрат на дослідження та розробки окремих великих технологічних компаній (Amazon.com, Alphabet (Google), Meta (Facebook), Apple Inc. та Microsoft) представлено у табл. 3.

Таблиця 3

Витрати на дослідження та розробки окремих великих технологічних компаній світу, млрд дол. США

Рік	Amazon.com	Alphabet	Meta	Apple Inc.	Microsoft
2015	10,0	10,5	3,3	7,1	12,1
2016	13,3	12,9	5,1	9,2	11,9
2017	17,4	14,5	6,4	10,8	12,7
2018	24,6	17,7	8,2	12,7	14,3
2019	30,0	22,4	10,9	15,3	16,3
2020	37,3	26,8	14,8	17,4	18,6
2021	45,9	28,2	19,6	20,2	20,2
2022	58,4	33,2	27,2	24,2	23,4
2023	78,8	41,8	37,0	28,7	27,3
2024	85,6	45,9	39,1	30,3	28,2

Джерело: [11]

Загалом, дані демонструють стрімке зростання R&D-бюджетів, що свідчить про конкуренцію в tech-секторі та фокус на штучному інтелекті (AI) та цифровій трансформації. Сукупні витрати за 10 років сягнули 1187,7 млрд дол., з домінуванням Amazon як лідера. Так, сукупні витрати зросли з 43 млрд дол. у 2015 році до 229 млрд дол. у 2024 році. Amazon домінує з 2020 року, інвестуючи в логістику та AI (витрати зросли в 8,5 рази). Meta має найвищий сукупний середньорічний темп зростання, фокусуючись на віртуальну (VR) та доповнену (AR) реальність та AI (зростання в 11,8 разів). Microsoft та Apple показують помірне, але стійке зростання (сукупний середньорічний темп зростання – 10–15 %), з акцентом на корпоративні рішення.

Таким чином, усвідомлення транснаціональних корпорацій як глобальних технологічних систем зумовлює потребу у виробленні нових підходів до удосконалення їхньої діяльності, спрямованих на забезпечення балансу між інноваційним розвитком та суспільними інтересами.

По-перше, посилення антимонопольного регулювання у сучасних умовах набуває ключового значення, оскільки концентрація ринкової влади в руках обмеженої кількості корпорацій створює ризики олігархізації глобальної економіки. У випадку технологічного сектору, де топ-10 компаній акумулюють понад чверть світової капіталізації, існує небезпека виникнення «системної залежності» від їхніх бізнес-моделей, технологічних стандартів та інноваційних стратегій. Це означає, що навіть держави з розвиненими економіками втрачають можливість формувати самостійні траєкторії цифрового розвитку, опиняючись у ролі «споживачів» рішень, які створюються обмеженим колом корпорацій.

Ефективне антимонопольне регулювання має бути спрямоване не лише на запобігання злиттям і поглинанням, що ведуть до подальшої концентрації капіталу, але й на обмеження зловживання ринковою владою. Йдеться про контроль за домінуванням у ключових цифрових екосистемах (платформи, хмарні обчислення, штучний інтелект), де корпорації часто створюють бар'єри для нових

учасників. Важливим інструментом є вимога забезпечення інтероперабельності та відкритого доступу до критичної інфраструктури, що дозволяє малим і середнім компаніям інтегруватися у глобальні ринки.

Разом із цим, сучасне антимонопольне регулювання має враховувати глобальний масштаб діяльності ТНК. Традиційні підходи, орієнтовані на національні юрисдикції, дедалі частіше виявляються неефективними. У цьому контексті доцільним є посилення міжнародної координації між США, ЄС, країнами G20 та іншими ключовими економіками для формування узгоджених стандартів регулювання. Лише в такому форматі можна уникнути «регуляторного арбітражу», коли корпорації переміщують свою діяльність у юрисдикції з м'якшими правилами.

По-друге, необхідно стимулювати R&D у традиційних секторах економіки (енергетика, транспорт, аграрний сектор), щоб уникнути технологічної маргіналізації. Сучасні тенденції глобальної економіки свідчать, що надмірна концентрація інноваційної активності у сфері високих технологій формує ризик технологічної маргіналізації традиційних секторів. Енергетика, транспорт, аграрний сектор та промисловість залишаються фундаментом економічного розвитку більшості країн, однак інвестиції в R&D у цих сферах істотно поступаються технологічному сектору. Це призводить до зростаючої інноваційної асиметрії, коли цифрові корпорації не лише диктують стандарти, а й починають монополізувати технологічні рішення для реального сектору, формуючи нову залежність.

Стимулювання R&D у традиційних галузях має розглядатися як стратегічна умова збереження їхньої конкурентоспроможності. Зокрема, у сфері енергетики дослідження у напрямі «зелених» технологій, накопичення енергії та водневої економіки здатні суттєво зменшити залежність від технологічних платформ глобальних корпорацій. У транспорті пріоритетом мають стати розробки у сфері електромобільності, автономних систем керування та логістичних цифрових рішень, які б базувалися не лише на імпорті інновацій, а й на внутрішніх науково-технічних потенціалах. В аграрному секторі стимулювання R&D може бути спрямоване на розвиток точного землеробства, біотехнологій та систем управління агроланцюгами із застосуванням ШІ.

Збалансування інноваційного розвитку між технологічним та традиційними секторами дозволить уникнути ситуації, коли останні перетворюються лише на «ринку збуту» для новітніх цифрових рішень. Для цього потрібні як державні стимули (податкові пільги на R&D, грантове фінансування, державне замовлення на інновації), так і партнерські моделі взаємодії бізнесу, науки й уряду. Особливу роль можуть відігравати європейські та міжнародні програми підтримки сталих інновацій, спрямовані на інтеграцію традиційних галузей у глобальні інноваційні ланцюги.

По-третє, важливим є розвиток ESG-стандартів (Environmental, Social, Governance) як умови забезпечення сталого та соціально відповідального зростання. Для транснаціональних корпорацій, що акумулюють значні обсяги капіталу та формують глобальні інноваційні тренди, інтеграція ESG-підходів стає ключовою умовою збереження довгострокової легітимності та доступу до інвестиційних ресурсів. Сучасні ринки капіталу дедалі більше орієнтуються на компанії, здатні продемонструвати ефективне управління екологічними та соціальними ризиками, що обумовлює переорієнтацію фінансових потоків у бік сталих бізнес-моделей.

Розвиток ESG-стандартів сприяє збалансуванню економічного зростання та соціально-екологічних пріоритетів. У контексті домінування технологічного сектору ESG підходи відіграють роль коректора, що дозволяє уникнути надмірної концентрації капіталу та інновацій лише у вузькому колі корпорацій. Впровадження прозорої звітності за ESG-показниками, зокрема у сферах викидів парникових газів, управління трудовими ресурсами та дотримання етичних стандартів у корпоративному управлінні, сприяє підвищенню соціальної відповідальності бізнесу та посиленню суспільної довіри. Розвиток ESG у традиційних секторах економіки (енергетика, транспорт, аграрний сектор) може стати каталізатором їхньої модернізації. Інвестиції у «зелені» технології, підвищення стандартів безпеки праці та прозорість управлінських практик здатні перетворити ці галузі на повноправних учасників глобального інноваційного процесу, зменшуючи залежність від техногігантів. Таким чином, ESG-стандарты постають не лише інструментом корпоративної соціальної відповідальності, а й стратегічною умовою сталого розвитку та формування більш справедливих економічних порядків.

Висновки з проведеного дослідження. Сучасний етап глобалізації визначається домінуванням технологічного сектору, частка якого у ринковій вартості десяти найбільших корпорацій перевищує 85 %. Це підтверджується стрімким зростанням NVIDIA (+230 % протягом 2023–2024 рр.), Microsoft та інших AI-орієнтованих компаній. Штучний інтелект виступає ключовим драйвером цього процесу, витісняючи традиційні енергетичні та промислові корпорації з верхніх позицій глобальних рейтингів. Такий структурний зсув дозволяє говорити про формування нової економічної парадигми – AI-центричної глобалізації, у якій технології відіграють визначальну роль у перерозподілі економічної влади.

Значно посилилася концентрація капіталу у сфері технологій, так, наприклад, десять найбільших корпорацій світу акумулюють близько 25 % глобальної ринкової капіталізації, що свідчить про формування стійкої олігополії. З одного боку, це створює ризики монополізації та зменшення

конкуренції, з іншого – відкриває можливості для безпрецедентних інвестицій в інновації. Водночас висока концентрація технологічної влади породжує нові системні ризики. Передусім, це геополітичне протистояння США та Китаю, яке переноситься на площину технологічних воєн – від обмежень на експорт напівпровідників до політики «декаплінгу» критичних ланцюгів постачання. Додатковим фактором є регуляторний тиск з боку ЄС (зокрема Digital Markets Act), спрямований на обмеження домінування технологічних гігантів та захист конкуренції на внутрішньому ринку. Це формує складне поле для прогнозування майбутніх траєкторій розвитку глобальних корпорацій.

У цьому контексті транснаціональні корпорації постають не лише як економічні агенти, але й як глобальні системи управління. Вони фактично визначають архітектуру цифрової інфраструктури, формують моделі споживання, стандарти взаємодії на ринках та задають темпи технологічних змін. Технологічний сектор відіграє роль каталізатора структурних трансформацій, що зумовлює необхідність вироблення нових підходів до економічного управління на міжнародному рівні.

Література

1. Семененко Т. М. Транснаціональні корпорації як провідна рушійна сила глобалізаційних процесів в сучасних кризових умовах. *Ефективна економіка*. 2017. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6380> (дата звернення: 18.04.2025).
2. Воскобоева О. В., Ромащенко О. С. Транснаціональні корпорації в умовах глобалізації економіки України. *Бізнес інформ*. 2021. № 1. С. 21-27.
3. Економічна енциклопедія : У трьох томах / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : Видавничий центр "Академія", 2002. Т. 3. 952 с.
4. Воронкова Т. Є., Хівренко К. В. Транснаціональні корпорації в системі глобальної економіки: стан та проблеми. *Економіка та держава*. 2021. № 11. С. 112-115.
5. Писаревський М., Кірієнко С. Проблеми формування і реалізації інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій в умовах цифровізації світової економіки. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск № 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-32>.
6. Kicsi R., Burciu A. Inside The World – Class Multinationals: A Sectoral Frame. *Studies in Business and Economics*. 2019. Vol. 14(2). P. 73-87.
7. 10 найбільших компаній світу – великі компанії. *Largest HQ*. 2018. URL: <https://largesthq.com/najbilshi-kompaniyi> (дата звернення: 22.04.2025).
8. Рейтинг найбільших компаній світу за ринковою капіталізацією у 2024 році. *Мінфін*. 17 червня 2024. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/06/17/129219263/> (дата звернення: 24.04.2025).
9. Apple Капіталізація ринку 2025. *Eurepool*. URL: <https://eulerpool.com/uk/%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/Apple-%D0%90%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-US0378331005/%D0%9A%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%83> (дата звернення: 14.05.2025).
10. Forbes оголошує 22-й щорічний рейтинг Global 2000: рейтинг найбільших компаній світу. *Forbes*. 13 червня 2024. URL: <https://www.forbes.com/sites/forbes-spotlights/2024/06/13/forbes-announces-22nd-annual-global-2000-a-ranking-of-the-worlds-largest-companies/> (дата звернення: 22.04.2025).
11. Big Tech's big R&D bill. \$229 Billion spent by 5 Big Tech companies in last 12 months. *Trendline HQ*. 2024. URL: https://www.trendlinehq.com/p/big-techs-big-r-and-d-bill?utm_source (дата звернення: 22.04.2025).

References

1. Semenenko, T.M. (2017), "Transnational corporations as a leading driving force of globalization processes in modern crisis conditions", *Efektivna ekonomika*, no. 7, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6380> (access date April 18, 2025).
2. Voskoboieva, O.V. and Romashchenko, O.S. (2021), "Transnational corporations in the context of globalization of Ukraine's economy", *Biznes inform*, no.1, pp. 21-27.
3. Mochernyi, S.V. (Ed.) et al. (2002), *Ekonomichna entsyklopediia : u trokh tomakh* [The economic encyclopedia : in 3 Vol.], Vydavnychiy tsentr "Akademiia", Kyiv, Ukraine, Vol. 3. 952 p.
4. Voronkova, T.Ye. and Khivrenko, K.V. (2021), "Transnational corporations in the global economy: State and challenges", *Ekonomika ta derzhava*, no. 11, pp. 112-115.
5. Pysarevskyi, M., and Kirienko, S. (2024), "Problems of forming and implementing investment activity of transnational corporations under digitalization of the global economy", *Ekonomika ta suspilstvo*, Issue no. 64, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-32>.
6. Kicsi, R. and Burciu, A. (2019), "Inside the world-class multinationals: A sectoral frame", *Studies in Business and Economics*, Vol. 14(2), pp. 73-87.
7. Largest HQ (2018), "10 largest companies in the world – big companies", available at: <https://largesthq.com/najbilshi-kompaniyi> (access date April 22, 2025).

8. Minfin (2024), "Ranking of the largest companies in the world by market capitalization in 2024", available at: <https://minfin.com.ua/ua/2024/06/17/129219263/> (access date April 24, 2025).

9. Eulerpool (2025), "Apple market capitalization 2025", available at: <https://eulerpool.com/uk/%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/Apple-%D0%90%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-US0378331005/%D0%9A%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%83> (access date May 14, 2025).

10. Forbes (2024), "Forbes announces 22nd annual Global 2000: Ranking of the world's largest companies", available at: <https://www.forbes.com/sites/forbes-spotlights/2024/06/13/forbes-announces-22nd-annual-global-2000-a-ranking-of-the-worlds-largest-companies/> (access date April 22, 2025).

11. Trendline HQ (2024), Big Tech's big R&D bill. \$229 Billion spent by 5 Big Tech companies in last 12 months, available at: https://www.trendlinehq.com/p/big-techs-big-r-and-d-bill?utm_source (access date April 22, 2025).

Баглей Р.Р.

МІЖНАРОДНІ КОРПОРАЦІЇ У ФОРМУВАННІ КОН'ЮНКТУРИ СВІТОВИХ РИНКІВ

Мета. Визначення ключових проблем функціонування сучасних транснаціональних корпорацій і розробка орієнтирів щодо підвищення їхньої ефективності у формуванні стійкої та збалансованої кон'юнктури світових ринків.

Методика дослідження. Досягнення мети дослідження ґрунтується на застосуванні комплексу методів: системного аналізу (для вивчення ТНК як відкритих систем, що формують ринкову кон'юнктуру); теорії стратегічного управління (для дослідження механізмів глобального впливу корпорацій на ринки); наукової абстракції, індукції та дедукції (для формування гіпотез та аналізу причинно-наслідкових зв'язків у діяльності ТНК); абстрактно-логічного (для теоретичного узагальнення результатів та формулювання висновків); графічного (для поглибленої візуальної конкретизації прикладів формування кон'юнктури ринків міжнародними корпораціями).

Результати дослідження. Розглянуто теоретичні та організаційно-практичні засади функціонування сучасних транснаціональних корпорацій. У процесі дослідження встановлено, що міжнародні корпорації виступають ключовими агентами формування кон'юнктури світових ринків завдяки концентрації фінансових ресурсів, інноваційного потенціалу та глобальних виробничо-збутових мереж. Виявлено, що саме ТНК визначають структуру міжнародної торгівлі, напрями інвестиційних потоків і темпи технологічних зрушень. Доведено, що активна діяльність корпорацій у кризових умовах глобальної економіки посилює як інтеграційні, так і дестабілізуючі процеси. Узагальнено основні проблеми, з якими стикаються міжнародні компанії: посилення конкуренції, геоекономічні ризики, регуляторні обмеження та виклики цифровізації.

Наукова новизна результатів дослідження. Дістало подальшого розвитку уточнення ролі міжнародних корпорацій як базових суб'єктів формування світової ринкової кон'юнктури в умовах глобалізації та цифровізації. Виявлено закономірності взаємозв'язку між інноваційною активністю корпорацій та динамікою розвитку ТНК.

Практична значущість результатів дослідження. Отримані результати мають прикладне значення для формування державної політики у сфері регулювання діяльності міжнародних корпорацій, розробки стратегій залучення іноземних інвестицій та забезпечення збалансованої інтеграції національних економік у світовий ринок.

Ключові слова: міжнародні корпорації, ТНК, світові ринки, кон'юнктура міжнародних ринків, глобалізація, інвестиції, міжнародна конкуренція, ринкова стратегія, інновація.

Bahlei R.R.

INTERNATIONAL CORPORATIONS IN THE FORMATION OF GLOBAL MARKET CONJUNCTURE

Purpose. The purpose of the article is to identify key problems in the functioning of modern transnational corporations and to develop guidelines for improving their effectiveness in shaping a stable and balanced global market environment.

Methodology of research. The achievement of the research objective is based on the application of a set of methods: system analysis (to study TNCs as open systems that shape market conditions); strategic management theory (to study the mechanisms of global influence of corporations on markets); scientific abstraction, induction, and deduction (to form hypotheses and analyze cause-and-effect relationships in the activities of TNCs); abstract-logical (for theoretical generalization of results and formulation of conclusions); graphic (for in-depth visual concretization of examples of market conditions formation by international corporations).

Findings. The theoretical and organizational-practical foundations of the functioning of modern transnational corporations are considered. The study found that international corporations are key agents in shaping global market conditions thanks to their concentration of financial resources, innovative potential, and global production and distribution networks. It was found that TNCs determine the structure of

international trade, the direction of investment flows, and the pace of technological change. It has been proven that the active activities of corporations in the crisis conditions of the global economy intensify both integration and destabilizing processes. The main problems faced by international companies have been summarized: increased competition, geo-economic risks, regulatory restrictions, and the challenges of digitalization.

Originality. The role of international corporations as key players in shaping the global market environment in the context of globalization and digitalization has been further clarified. Patterns of interconnection between the innovative activity of corporations and the dynamics of TNC development have been identified.

Practical value. The results obtained are of practical importance for the formation of state policy in the field of regulating the activities of international corporations, developing strategies for attracting foreign investment, and ensuring the balanced integration of national economies into the global market.

Key words: international corporations, TNCs, global markets, international market conditions, globalization, investments, international competition, market strategy, innovation.

Дата надходження рукопису: 20.05.2025

Дата прийняття рукопису до друку: 16.06.2025

Дата публікації: 30.06.2025